بۇتۇن دۇنیا یوقسوللاری، بیرلەشینگیز!

تۇزۇۋچیلەر:
مۇنەۋۋەرقاری.
قایم رامازان.
شارەسۇل زۇننۇن.

ئۇزبیکچە

تیل سابا‌قلیغی

١ بۇلیم.

بیرینچی باسقیچ ئیل مەکتەبلەرینینگ ٢ نچی سینیفی ئۇچۇن عەمەلی ئیملا، ئینشا، سەرف ـ نەحۋگە تاییارلیق.

(تۇرکستان دەۋلەت علمی شوراسی یانداغی ‹‹ئۇزبیک بیلیم هەیئەتی›› تامانیدان تەسدیق ئیتیلمیشدیر.)

ئۇزبیکستان دەۋلەت نەشریاتی.
تاشکینت، ١٩٢٥ یل.

بۇتۇن دۇنیا یوقسوللاری، برلەشڭزا

С-5448.

تۇزۇچلەر: مونەۋۋەرقاری
قایم رامازان
شارەسول زۇننۇن

С.-А.Г.Б.
Инв. № 39082

ئوزبیکچە

تل ساباقلغی

I بولم.

С.-А.Г.Б.
ПЯ 204
С 3072
3

برنچی باسقچ ئیل مەکتەبلەرینڭ ۲نچی سنفی ئۇچۇن عەمەلی ئملا، ئنشا، سەرف- نەحۋگە تاییارلق.

(تۇرکستان دەۋلەت علمی شوراسی یانداغی ''ئوزبیك بدلم،، هەیئەتی تاماندان تەسدیق ئیتلمشدر.)

ئورتا ئاسیا دەۋلەت نەشریاتی.
تاشکینت، ۱۹۲٤ یل.

Пров. 1930 г.

8.17.18

1-я Образцовая Мусульманская
Типо-Литография
Средне-Азиатского Госиздата.

Турклит № 339.
Тираж 10000

تۇزۇچیلەردەن.

تۇرکستان ئۇزبیكلەری ئاراسیدا یەڭگی ئۇسۇل مەكتەبلەری ئاچیلب، ئاناتیلی دەرسلەری ئوقولا باشلاغانیغا ٢٤ یل تولب ٢٥ نجی یلـگە قەدەم قویدی.

بۇ مۇددەت ئیچىدە ئاناتیلی توغریسیـدا یازلغان وە باسلغان کیتابـلەرنڭ بارچاسی، یالغز، بر بریدەن کوچـیرلـگەن ئەلفبا وە ئوقوۇش کیتابلەر یدەنـگینە عیبارەت بولب کیلدی. تل قاعیدالاری توغریسیدا بۇ کۇنـگەچە کیتاب باسلماغانلیغی ئۇچۇن، موعەللملەریمز شاگردلەرگە تل قاعیدالارینی عوسمانلیچە وە تاتارچە قاعیدا کیتابلەریدەن ئالب بۇزب، تۇزب تۇرلی یول وە تۇرلی ئۇسۇل بیلەن ئۇقوتماقغا مەجبور بولدیلار.

ییرلیلەرنك ئوقوش وە ئوقوۇتشلاریغا کیڭ مەیدان ئاچغان بۇیۇك ئوکتەبر ئوزگەریشینڭ شۇ ٧ یللك داوریدا بر قانچا فەننی، ئەدەبی دەرسلكلەرگە ئیگە بواغان ئیسەك هەم، تل قاعیدالاری توغریسیدا یاخشیمی، یامانمی بر ئەسەر یازب، یاکی یازدیرب مەیدانـگە چیقاروچی بولمادی.

مەنە شۇ، کیتابسزلك ئارقاسیدا مەکتەبلەریمزدە بۇ کۇنـگەچە بر بـریدەن ئایریلق داوام ئیـتب کیلدی هەم موعەللملەریمزگە ئیـك قیین دەرس - ئاناتیلی دەرسی، شاگردلەر یمزنڭ ئیك ئاز فایدالانغان بیلملەریدەن بریسی دە ئاناتیلی ساباقلیغی بولدی.

ئۇزبیك بیلم هەیئەتی، ئوقوۇتۇچی وە ئوقوۇچیـلار یمزنی بۇندای قیینلقـلاردان قۇتقارماق وە تل قاعیدالاری توغریسیداغی کەمچیلـکلەریمزنی قاندای بولسادا تولدرماق مەقسەدی بیلەن، ئۇچ کیشیلك بر هەیئەت تۇزب، ئۇزبیك تیلی ئوچون بر ساباقلق کیتابی یازماق ئیشینی شۇ هەیئەتـکە تاپشردی. مەنە شۇ یوللەر بیلەن کیلب بو ئاغر حزمەت بزنك ئۇستیمزگە تۇشدی.

ئۇزبیك تیلی کەبی تۇرلی شەهەر وە قشلاقلاردا تۇرلیچە سوزلەنب کیلـگەن وە بوکونـگەچە بر قاعیدا ئاستیغا ئالنماغان بر تل توغریسیدا قاعیدا یازماق ئۇچون، تەبیعی، جۇدە کوب تەفتیش وە مەعلوماتلەرگە ئیگە بولش کیرەکدر.

بز ئۇندای مەعلوماتـکە ئیگە بولماساقدا، ئوز تەجریبەلەریمزگەگینە سویالب بو خزمەتنی ئوستیمزگە ئالدق. برنچی مەرتەبە مەیدانـگە چققان بو کیتابیمزنڭ کەمچیلکلەری، تەبیعی، جودە کوب بولادر. فەقەت تلچیلەریمز وە موعەللملەریمزنڭ خالیسانە تەنقید وەرەهبەرلکلەری ئارقاسیدا هەر باسیلیشیدا تۇزەـتۇزەلەبر کون ئۇزبیك ئیلینڭ تل ساباقلیغی توغریسیداغی ئختییاجینی کیرەکنچە ئوتا ئالارلق بر

حالغا کیلەر، دیب ئومید ئیتەمز. کیتابنڭ ئملاسی توغریسیدا بوخارادا بولغان ئورتا ئازیا ئملا کەنفیرینسیەسینڭ قەرارلارینی مۆمکن قەدەر ئەساس قیلب توتدق. ئونده خاترغا کیلمەگەن ماددەلارنڭ هەر برینی بیلم هەیئەتینڭ مەجلیسیگە عەرز قیلب کوبچیلکنڭ رەئییگە بویون سۇندك.

کیتابنڭ تەرتیبیگە کیلگەندەشۇنی ئەیتەمز: ئاناتیلینڭ قاعیدادان باشقا، ئوقۇش، یازش، ئملا وە ئنشاقیسملاری هەم بولب، هەر بری ئایرم دەرسلك، ئایرم ساعەتلار وە کۆچلك موعەللملەر تەلەب قیلادی. خازردا زدە ئاناتیلی ئۆچۆن کۆچلك موعەللملەر بولماغانیدیك، ئایرم دەرسلکلەر هەم یوقدر. مەنە بو حالنی نەزەردە تۇتب، ئاناتیلینڭ ئوقۇشدان باشقا قیسملارینی هەم شۇ کیتابگە مۆمکن قەدەر ییرلەشدرمەك چارەسن کوردك. زەرورەت تۇشکەندە، ئوقۇش قسمی ئوچۆن هەم یارارلق شعرلەر، حکایەلەر، مەقالە وە مەتەللەر قویلدی. قاعیدانی ئملا، سەرف وە نەحو قیسملاریغا ئاییرشدان کورە، ئارالاش ئوسولدە سینفلەگە قاراب بولش، بزچە، موناسب کورلدی. شۇ سەبەبلی، بز کیتابیمزنی تورت بولمگە بولب، هەربر بولیمینی بر سینفگە تەخسیس ئیتدك، هەر بولیمینی ئوزیدەن ئەووەلگی بولمنڭ تاماملاوچیسی وە کیئگەیتیروچیسی ئیتب ئالب باردق.

— ئوشبو برنچی بولم ٢نچی سینفگە مەخسوس بولغانلیغی ئۆچۆن، نەزەری قاعیدا وە تەعریفلەرگە هیچ بر کرشمەسدەن، یالغز، گەپ، سوز، حەرف بونلەرنڭ تۆرلەری، یازیلش یوللەری بیلەن شاگردلەرنڭ عەمەلی سورەتدە تانشدیرش چارالاری کورلدی.

ئاتاما (استیلاخ) مەسئەلەسیگە کیلگەندە، ئیل ئاڭلارلق سوز تاپابلسەك، مومکن قەدەر ئوزیمزدەن قویدق. ئوزیمزدەن تاپلماغانلارینی باشقا تۆرك ئیللەریدەن، ئۆلەردە هەم تاپلماغانلارینی توغریدان توغری عەرەبچەدەن ئالماقغا مەجبور بولدق. بوندەی سوزلەر ئوچۆن، بیلم هەیئەتینڭ تەکلیفی بوینچە، هەربر بولمنڭ ئاخیریغا بر نیچە بیت لوغەتچە عیلاوە قیلینادی.

قسقاسی: بز بیلم هەیئەتی تامانیدان ئوستیمزگە یوکلەنگەن وەزیفەنی ئوز تەجریبە وە ئقتیداریمزغا یەرەشە ئەدائیتدك. بونگە خالیسانە بر کوز بیلەن باقب، تەبیعی بولغان کەمچیلکلەرن تولدیرش یولیدە یاردەم وە تەنقیدلارینی بوتون یازوچی ئوقوتوچی ئورتاقلاریمزدان عاجزانە ئیلتیماس قیلامز.

تل ساباقلیغی توزوچی کەمیسیە.

١٩٢٤نچی یل ٢٠ سینتەبر.

١- گەپ.

تۇبەندەگى شعرنى ئوقۇب چقب سوزلەبېرڭز.

١-ئېرتە بدلەن.

ئېرتەلەب بولدى،
ئاي هەميوق بولدى.
يۇلدۇزلەر كېتدى،
خوراز قچقردى،
قۇياش هەم بۇگۇن
تېزرەك قوزغالدى.
كوكدە بۇلۇتلەر
هېچ بر قالمادى.
ئېرگەشباي تۇردى،
يۇز، قولن يۇدى،
چايلارن ئچدى،
مەكتەبگە كېتدى.

٢-ئكى سوزلى گەپلەر.

ئوقۇب چقب كوچرب يازڭز.

ئوغرى بايماس. يالغانچى يارماس. تۇن تۇگەدى. تاڭ ئاتدى. قۇياش چقدى. ئورتاغم ئوقۇيدى. مەن يازامەن. بلمەك ياخشدر. گۇل هدلكدر. ئات كشنەر. بۇزاق ماغرار. مۇشۇك ميەۋلەر. ئت ۋاۋللار. كۇز يېتدى. مەكتەب ئاچلدى. ئوقۇش باشلاندى. قش كېلدى. قار ياغدى. ساۋق بولدى.

٣- ئۈچ سوزلی گەپلەر.

ئوقۇب چىقىڭز ھەم كوچىرب يازىڭز.

قىمرلاغان قر ئاشار. بوزچى بىلباقىقا يالچىماس. مۇللە بلگەنن ئوقۇر. تاۋۇق كورگەنن چوقۇر. ياخشى تاپب سوزلەر، يامان قاپب سوزلەر. مەن ئېرتەلەب تۇردم. تۇرغنباي ئۇخلاب قالدى. ئاتام يېر چاپار. ئانام ئاش پىشرەر. ئاپام توپپى تىكەر. مەن دەرس تاييارلارمەن. بۈگۈن ھاۋا سالقن. دۇنيانى يېل بۇزار. ئادامنى سوز بۇزار. ئۈيەت ئولمدەن قاتتقدر.

٤- تورت سوزلی گەپلەر.

ئوقۇب چىقىڭز ھەم كوچىرب يازىڭز.

تېرلەمە كەسەل تېزرەك ئولدرەر. بر تارقدان بوتقا بولماس. ئورماندا تۈرلى آغاچلار ئوسادى. باغدا ھەر تۈرلى مېۋەلەر ئېكلگەن. بزنىڭ باغدا ئۈزم پىشدى. ئىشچىلەر ئوز كۈچلەرى بلەن ياشار. بۈگۈن كەمسامالىلەر مەجلسى بار. مەن كەمسامالغە ئەغزا بولدم. سەيد ئەمرنى داداسى باي بولغانى ئۈچۈن ئالمادىلار. مەنىڭ ئاتام قوش ھەيدەيدى. قارغاقارغانىڭ كوزن چوقۇماس.

٥- توردەن ئارتق سوزلی گەپلەر.

ئوقۇب چىقىڭز ھەم ھەر گەپ نېچە سوزدەن ياسالغانن ئاغزدان ئايىرب ئەيتىڭز.

مەن بۈگۈن ئۈكەم ئۈچۈن بازاردان ساۋغا ئالدم. ھەركۈن ئويدە ئۈزم ئۈكەمنى ئوقۇتماقچى بولدم. بر قشلاقىمنىڭ تۈيغن ئاتلق ئوغلى شەھەردە برنېچە يل ئوقۇغان. گوزەل ياز كۈنلەردەن بر كۈنى كوك يۈزى زۇمۇررەد كەبى ئاچق ئېدى. تۇرغن كتابخانەدەن ھەر تۈرلى كتابلەر آلدى. بر كۈن تۈيە، ھوكۈز، قوچقار برگەلەشب يولدە كېتەر ئېدىلەر. بۇ يل ئايبېك ئورتا مەكتەبنى بىترب چىقادى.

٦- تېكشرش ئۈچۈن مسالىلار.

تۈبەندەگى گەپلەرنىڭ ئىكى سوزلىلەرن بر يولگە، ئۈچ سوزلىلەرن بر يولگە، تورت سوزلىلەرن بر يولگە، توردەن ئارتق سوزلىلەرن باشقا بر يولگە ئايىرب يازىڭز.

قۇياش چىقدى. ئاي باتدى. بز ئوقۇيمز. بوزچى بلگەنن توقۇر، مۇللە